

УДК 346.3

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.2.18>**Шуба Б. В.,**

доктор юридичних наук,
професор кафедри господарського та трудового права
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Джунь В. О.,

доктор юридичних наук,
професор кафедри господарського та трудового права
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Ця стаття аналізує форми, засоби та різновиди діджиталізації діяльності суб'єктів господарювання через виникнення і реалізацію господарських правовідносин. Діджиталізацію слід розглядати не як кінцеву мету, а як безперервний процес, який дозволяє інтегрувати сучасні цифрові досягнення у практику підприємств, позбавляючи їх залежності від фізичних активів.

Для успішного впровадження трансформацій бізнесу необхідно створити чітку стратегію розвитку, інвестувати в передові технології та забезпечити високий рівень професійної підготовки персоналу. Актуальними формами діджиталізації на сьогодні є електронний документообіг, що передбачає заміну паперових документів на електронні.

Наукова праця зосереджена на ключових аспектах договірно-правового регулювання господарських операцій у рамках динамічних процесів діджиталізації. У статті викладено огляд сучасних викликів та проведено аналіз проблем правового забезпечення електронної договірної взаємодії між учасниками господарського обороту. Авторка наголошує на відсутності єдиного підходу до оптимального оновлення традиційних принципів договірного права з огляду на специфіку використання електронних договорів.

Значну увагу приділено процедурі укладення електронних договорів, у якій беруть участь суб'єкти господарської діяльності, а також змістовному аналізу поняття «електронна форма договору». На основі вивчення наукових позицій і норм чинного законодавства України проведено дослідження правової природи таких елементів, як електронна оферта та акцепт, а також розглянуто процедурні аспекти їх реалізації.

Порядок і форми укладення господарського договору визначають послідовність дій сторін, спрямованих на досягнення згоди щодо істотних умов договору. Цей процес включає виконання обов'язкових етапів, передбачених чинним законодавством, які забезпечують надання договору юридичної сили.

До основних законодавчих актів, які регламентують процедури та специфіку укладення електронного господарського договору, належать Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про електронну комерцію» та Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг».

Електронний господарський договір має ряд характерних особливостей: він прирівнюється до письмового договору; може бути підписаний як за допомогою електронного цифрового підпису, так і через спеціалізовані програми; а також може слугувати доказом у судових спорах.

Ключові слова: електронний договір, цифрові технології, діджиталізація, юридична сила, оферта.

Shuba B. V., Dzhun V. O. Legal aspects of regulation of entrepreneurial activity in the conditions of digitalization of the economy

Abstract. This article examines the various forms, mechanisms, and types of digitalization adopted by business entities, with a focus on the emergence and implementation of economic legal relations. Digitalization is presented not as a definitive goal but as an ongoing process that integrates innovative digital technologies into enterprise operations while reducing reliance on physical assets. To successfully drive business transformations, enterprises must establish clear development strategies, invest in advanced technologies,

and prioritize the professional development of their workforce. Among the current methods of digitalization, electronic document management plays a central role, enabling the replacement of traditional paper documents with digital counterparts. The study specifically explores the contractual and legal frameworks governing business transactions within the dynamic context of digitalization. It provides insights into contemporary challenges and highlights the gaps in legal support for electronic contractual interactions among stakeholders in the economic cycle. The author identifies the absence of a unified approach for updating traditional contract law principles to incorporate the nuances associated with electronic contracts. Significant emphasis is placed on the process of drafting and concluding electronic contracts involving economic entities.

This includes a detailed analysis of the concept of an “electronic form of contract” and its legal implications. Drawing from scholarly perspectives and the current legal framework in Ukraine, the research investigates key elements such as electronic offers and acceptances, while addressing procedural considerations for their execution. The article underscores that the process and format of concluding commercial contracts hinge on the sequential actions taken by parties to reach consensus on crucial terms. This process adheres to legally prescribed steps to ensure that the contract attains binding legal status.

Legislation governing electronic commercial contracts includes the Commercial Code of Ukraine, the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine “On Electronic Commerce,” and the Law of Ukraine “On Electronic Documents and Electronic Document Management.” These laws collectively outline the procedural norms and specificities involved in electronic contract formation. An electronic commercial contract possesses distinct characteristics: it holds equivalent legal status to a written agreement, can be authenticated using either electronic digital signatures or specialized software, and serves as admissible evidence during legal proceedings.

Key words: *electronic contract, digital technologies, digitalization, legal force, offer.*

Постановка проблеми. Одним із головних тенденцій сучасності є впровадження процесів цифровізації у всі аспекти людської діяльності, включаючи сферу господарювання. Це зумовлює активне розширення використання електронного формату в договірних взаємовідносинах між учасниками господарських операцій та зміну способів їх здійснення.

Цифрові інструменти мають значний вплив і на господарську діяльність та підприємництво. Інновації, такі як штучний інтелект, машинне навчання та інші розробки, стають рушієм змін у цих сферах. Цифрові технології суттєво трансформують людську свідомість. Вже сьогодні вони активно використовуються для розвитку національної економіки, змінюючи як процеси виробництва, так і загальний підхід до ведення бізнесу та управління господарськими процесами.

Дослідження правових явищ, тісно пов'язаних із глобальним розвитком технологічних інновацій, має значний вплив на суспільство та створює нові можливості для більш глибокого вивчення цієї тематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці дослідженню діджиталізації господарської діяльності в умовах сучасності присвячено ряд праць. Такі науковці як В. Мілаш, М. Дутова, С. Злобіна, Н. Коваль приділили свою наукові роботи аналізу впливу цифровізації на господарсько-правові

відносини. Проте, достатнього дослідження питань цифровізації економіки в умовах воєнного стану майже не проводилось.

Метою статті є всебічний та узагальнений аналіз дослідження особливостей правового регулювання господарської діяльності в контексті цифрової економіки України.

У тексті основну увагу приділено дослідженню юридичних аспектів електронного договору, його значущості в цивільному і господарському праві, а також розгляду правової сили електронного підпису та способів ідентифікації сторін.

Стаття містить глибокий аналіз чинних нормативно-правових актів і можливих напрямків розвитку цифрового правового середовища в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція цифрових технологій у сучасне життя набирає масштабних обертів, активно змінюючи структуру суспільних взаємин. Унаслідок цього з'являються нові об'єкти правового регулювання, такі як цифрові активи, майно, валюта тощо. Формування правовідносин у цифровому середовищі створює потребу у визначенні на нормативному рівні прав, обов'язків та видів відповідальності учасників таких відносин.

У певних випадках ці взаємини можуть функціонувати без безпосередньої участі людини, що стає як специфічною особливістю,

так і викликом, який потребує нестандартного підходу від законодавців. Розвиток цифрової економіки, заснований на використанні різноманітних технологічних об'єктів, стимулює тенденції реформування законодавства. Це викликає наукові дискусії щодо необхідності їх правового закріплення та створення ефективного механізму регулювання.

В першу чергу, варто надати визначення поняттю діджиталізація. С. Веретюк і С. Пілінський вважають, що цифрова економіка є невід'ємною частиною загальної економічної системи, де ключову роль відіграє обсяг знань суб'єктів, а нематеріальне виробництво виступає головним показником при формуванні інформаційного суспільства [1, с. 56].

Поняття «цифрова економіка», «економіка знань», «інформаційне суспільство», «смарт-суспільство» та «смарт-міста» є ключовими елементами формування нової економічної системи, яка поступово замінює індустріальну парадигму. Ця сучасна економічна модель сприяє створенню конкурентоспроможної продукції з високою доданою вартістю, відкриває можливості для появи робочих місць принципово нового типу та забезпечує ефективний пошук рішень актуальних соціальних, культурних і екологічних викликів.

Д. Маньгора зазначає, що діджиталізація є неологізмом, який з'явився в українській мові відносно недавно. Цей термін представляє собою транслітерацію англійського слова «digitalization» і, згідно з визначенням словника, охоплює зміни в усіх сферах суспільного життя, спричинені впровадженням цифрових технологій [2, с. 70].

Водночас В. Антонюк трактує діджиталізацію як інформаційно-комунікаційний процес, реалізований за допомогою автоматизованих, інформаційних, телекомунікаційних та електронних технологій, наголошуючи на її ключовій ролі в цьому процесі [3, с. 226].

Як слушно зазначає О. Вінник, формування цифрової економіки та її соціальне спрямування потребує відповідного правового регулювання. Хоча в Україні вже ухвалено значну кількість нормативно-правових актів, залишається актуальною проблема комплексного регулювання ключових аспектів відносин у сфері цифрової економіки [4, с. 186].

Це можна реалізувати шляхом прийняття кодифікованого документу, наприклад, Закону «Про цифрову економіку» або Кодексу цифрової економіки. Такий підхід сприятиме вдосконаленню законодавства у цій сфері не лише за змістом, формою та систематичністю, але й забезпечить його адаптацію до найкращих світових стандартів із врахуванням національного досвіду. Більш того, існує потенційна можливість створення правового регулювання електронної економіки, яке може перевершити чинні міжнародні практики.

Війна, що розпочалася в Україні 24 лютого 2022 року внаслідок повномасштабного російського вторгнення, стала головною перепорою для нормального функціонування усіх сфер життєдіяльності, зокрема бізнесу. Ця ситуація змусила багатьох підприємців суттєво змінити звичний формат роботи, а деяким довелося повністю переорієнтувати діяльність або перенести її в інший регіон. У той час як частина компаній була змушена тимчасово чи остаточно припинити функціонування, інші змогли адаптуватися до нових реалій, у тому числі через переїзд.

У цьому контексті електронна комерція стала для багатьох компаній зручним і ефективним рішенням, яке не лише дозволило вижити, але й зробити бізнес більш продуктивним та прибутковим. Зокрема, значна частина підприємств обрала перехід до електронного документообігу, який, порівняно з паперовим форматом, потребує суттєво менших часових, фінансових та кадрових ресурсів для обслуговування.

Водночас не всі бізнеси змогли відмовитися від традиційних моделей роботи. Це часто призводило до зниження їх капіталу та конкурентоспроможності на ринку. Варто зазначити, що сфера інтернет-технологій пропонує широкий спектр можливостей для розвитку бізнесу, проте іноді правовідносини у цій сфері виходять за межі початкових домовленостей між сторонами. Це створює потребу у додаткових правових механізмах для захисту інтересів учасників господарських відносин.

Діджиталізація відіграє важливу роль у правовому регулюванні бізнесових проце-

сів, особливо завдяки впровадженню смарт-контрактів [5].

Господарський кодекс України прямо не передбачає можливість використання електронної форми договорів. Водночас частина 7 статті 179 містить положення, згідно з яким господарські договори укладаються на основі правил, встановлених Цивільним кодексом України, з урахуванням особливостей окремих видів договорів [6].

Відповідно до частини 2 статті 639 Цивільного кодексу України, договір, укладений із застосуванням інформаційно-комунікаційних систем за спільною згодою сторін, прирівнюється до договору, оформленого в письмовій формі [7].

Відповідно до статті 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», важливим аспектом є можливість створення, передачі, зберігання та перетворення електронного документа за допомогою електронних засобів у візуальний формат на паперовому носії, який дозволяє зручне сприйняття його змісту людиною [8].

Окремо слід підкреслити, що саме із прийняттям Закону України «Про електронну комерцію» був визначений порядок оформлення електронного договору [9].

Електронний формат документів має значну чутливість до зовнішніх впливів, легко реагує на подразнення та часто стає вразливим до навіть незначних корекцій. З огляду на це, з законодавчої точки зору було б доречно запровадити додаткові гарантії захисту цілісності електронного носія. Саме цілісність забезпечує сталість і незмінність даних від моменту їх створення до остаточного знищення.

Однак, аналізуючи закони «Про електронні документи та електронний документообіг» і «Про електронні довірчі послуги», можна помітити, що поняття «цілісність» не лише не визначене, але й повністю відсутнє. Для уточнення терміна варто звернутися, наприклад, до ДСТУ 3396.2-97 «Захист інформації», де цілісність трактується як процес, порушення якого спричиняє спотворення, руйнування або знищення інформації.

Ще одна дефініція присутня у ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-телекому-

нікаційних системах», де цілісність порушується через несанкціоновані дії, які змінюють зміст інформації.

Обидва визначення є досить поверхневими і, на нашу думку, не враховують ключових аспектів цілісності даних, таких як їх незмінність і повнота. Було б розумно розширити трактування цього терміна в Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг», додавши поняття «цілісність» у контексті узгодженості, повноти, незмінності, точності та достовірності електронних даних. Такий підхід можна реалізувати через внесення відповідних змін до статті 12 цього закону.

Електронний договір укладається у два етапи: спочатку здійснюється направлення оферти, а потім її прийняття, що означає акцепт відповідно до частини 3 статті 11 Закону України «Про електронну комерцію».

Розглядаючи питання оферти, варто зазначити, що відповідно до частини 4 статті 11 Закону України «Про електронну комерцію», пропозиція щодо укладення господарського договору може бути адресована у таких форматах: по-перше, шляхом надсилання комерційного електронного повідомлення; по-друге, через розміщення пропозиції в мережі Інтернет або інших інформаційно-комунікаційних системах.

Момент укладення електронних договорів визначається за такими ж принципами, як і для традиційних («паперових») договорів. Відповідно до пункту 2 частини 3 статті 11 Закону України «Про електронну комерцію», електронний договір вважається укладеним у момент отримання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про її прийняття [9].

Це може бути здійснено через: надіслання електронного повідомлення, заповнення формуляра заяви (форми) про прийняття пропозиції в електронній формі, підписаного згідно з вимогами статті 12 того ж закону, або шляхом виконання дій, які однозначно свідчать про прийняття пропозиції. При цьому такі дії повинні бути чітко роз'яснені в інформаційній системі, де розміщена пропозиція, а їхній зміст має логічно співвідноситися з пропозицією.

Передбачають лише передплатну основу здійснення договірних відносин (частини 4 і 5 статті 13 Закону України «Про електронну комерцію»). Відомо, що у сфері електронної комерції договірні відносини можуть будуватися не лише на основі попередньої оплати. Наприклад, підприємства можуть встановлювати умови виконання робіт, надання послуг або постачання товарів таким чином, щоб оплата іншою стороною проводилася лише після виконання відповідних зобов'язань. Цікавим прикладом є договори бартеру чи міни, які взагалі передбачають взаємообмін без грошової оплати, що додатково сприяє свободі договірних відносин.

Такі альтернативи варіантів договірних механізмів підтверджують необхідність перегляду норм статті 13 Закону «Про електронну комерцію», пропонуючи виключення четвертої частини і зміни до п'ятої. Вказані положення обмежують можливість варіювання пропозицій щодо форм укладення господарських договорів, зосереджуючи увагу лише на оплатному способі акцепту [9].

Висновки. Цифровізація усіх аспектів життя суспільства, включно з правовою сферою та економікою, стала ключовим елементом сучасного розвитку. Електронний договір за умови дотримання норм закону про електронний підпис, а також забезпечення автентичності та збереження даних має аналогічну юридичну силу, як і його паперовий варіант. Однак на практиці все ще існує низка викликів, зокрема пов'язаних із технічною безпекою, рівнем довіри до цифрових систем та необхідністю підвищення правової грамотності учасників господарських відносин.

Господарський договір є ключовим правовим документом, який регулює взаємини між учасниками господарських правовідносин і служить однією з основних підстав виникнення господарських зобов'язань. Розвиток Інтернету та електронної торгівлі спричинив значне зростання кількості електронних господарських договорів, що потребують відпо-

відних специфічних форм правового регулювання. Основними викликами в цій сфері є ідентифікація сторін, вибір адекватних технологій для підтвердження їхньої особистості, а також забезпечення цілісності даних, представлених в електронній формі.

У зв'язку з цим важливо детально врегулювати порядок укладення господарських договорів, враховуючи положення закону про електронну комерцію, закону про електронні довірчі послуги, закону про електронні документи та документообіг, а також норми Цивільного та Господарського кодексів України. Особливу увагу слід приділити гарантіям безпеки учасників господарських відносин при укладенні договорів онлайн. Водночас регулювання не повинно надмірно обмежувати свободу договірних відносин.

Необхідно передбачити відповідальність за необґрунтоване ухилення від укладення договору, умови якого були узгоджені в ході переговорів чи попередніх угод. Для більш ефективного використання електронних господарських договорів доцільно внести зміни до чинних нормативно-правових актів, що дозволило б розширити можливості суб'єктів господарювання.

Перспективним кроком може стати визначення електронних договорів як окремої групи зі встановленням чітких критеріїв та істотних умов таких документів. Це мінімізує ризики їх неукладеності або недійсності. Водночас варто уточнити регуляцію в сфері укладення господарських договорів онлайн, взявши до уваги специфіку взаємин, які формуються в Інтернет-просторі.

Тому процес цифрової трансформації в бізнесі потребує комплексного підходу як з боку підприємств, так і держави. Лише забезпечивши належний законодавчий базис, високоякісну технічну підтримку та розвиток цифрової освіти, можна успішно впроваджувати електронні угоди у практику, водночас досягаючи стабільності та прозорості ділових взаємин у цифровому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Веретюк С. М., Пілінський В. В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. 2016. №2 (42). С. 51–58.
2. Маньгора В. Особливості правового регулювання електронних господарських договорів в Україні. *Інформація і право*. 2019. № 4. С. 68–72.

3. Антонюк В. В. Елементи діджиталізації адміністративного судочинства України. *Діджиталізація та права людини: зб. тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, м. Хмельницький, 30 березня 2021 року. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. 395 с.

4. Вінник О. М. Цифрова економіка: проблеми комплексного правового забезпечення. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 173–178.

5. Мамчур Л., Недибалюк О. Цивільно-правові реалії допустимості використання смарт-контракту у договірних відносинах. *Історико-правовий часопис*. URL: Мамчур Л. – Цивільно-правові реалії допустимості використання смарт-контракту у договірних відносинах, Недибалюк О. (2018) (дата звернення: 29.07.2025).

6. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 29.07.2025).

7. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 29.07.2025).

8. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 29.07.2025).

9. Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 № 675-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення 29.07.2025).